

Sexuell våldsutsatthet

Att samtala om sexuell våldsutsatthet med personer med skadligt bruk och beroende samt personer som befinner sig i hemlöshet

Materialets syfte och målgrupp

Det här materialet syftar till att höja kunskapen om sexuell våldsutsatthet bland personer med skadligt bruk och beroende samt personer som befinner sig i hemlöshet. Vi rekommenderar att du diskuterar reflektionsfrågorna tillsammans med kollegor.

Materialet är främst avsett för dig som arbetar i primärvården, men kan även passa andra som inom sitt yrke kommer i kontakt med personer som utsätts för sexuellt våld.

Materialet innehåller:

Information

Om sexuell våldsutsatthet för personer med skadligt bruk och beroende och personer som befinner sig i hemlöshet.

Reflektionsfrågor

Frågor att reflektera över på egen hand eller tillsammans med dina kollegor för att fånga fler perspektiv.

Vad är sexuellt våld?

Sexuellt våld kan innebära olika former av sexuellt påtvingade handlingar. Det kan vara allt från oönskade kommentarer och närmanden till våldtäkt, oavsett relation mellan offer och förövare.

Det kan också handla om att tvinga någon att utföra olika typer av sexuella handlingar.

Sexuella trakasserier, sexuella övergrepp och sexuellt våld är vanligt förekommande i befolkningen. Kvinnor drabbas i betydligt större utsträckning än män, och homosexuella, bisexuella och transpersoner är mer drabbade än befolkningen generellt.

Sexuellt våldsutsatthet påverkar hälsan

Sexuellt våld har ofta stora inverkan på den fysiska och psykiska hälsan.

Det kan finnas omedelbara skador och stressreaktioner men även en långvarig inverkan i form av t.ex. PTSD, långvariga smärttillstånd, kroniska buksmärtor och kroniska underlivssmärtor.

Varför bör vi prata om sexuell våldsutsatthet med personer med skadligt bruk och beroende samt personer som befinner sig i hemlöshet?

- Personen har en ökad risk för våldsutsatthet
- Skadligt bruk kan vara ett hinder för vård och stöd
- Det kan finnas ett komplext vårdbehov
- Våldsutsatthet ökar risk för skadligt bruk och beroende
- Personen kan uppleva en misstro och rädsla inför vårdkontakter

Reflektion

Har du några erfarenheter av att ha träffat en person med skadligt bruk och beroende eller som befinner sig i hemlöshet ?

Hur tänker du att ett samtal skiljer sig från ett samtal med en person utan denna problematik?

Skadligt bruk och beroende ökar risk för våldsutsatthet

Personer med skadligt bruk och beroende är i högre grad utsatta för olika former av våld och kränkningar jämfört med andra.

Förutom nuvarande eller tidigare partner kan förövarna vara personer de möter i miljöer där skadligt bruk och beroende förekommer.

Ibland kan även professionella som exempelvis vård- och behandlingspersonal, väktare och poliser utöva sexuellt våld.

Studier om våldsutsatthet

Studier genomförda i Sverige som undersökt våldsutsatthet för kvinnor med skadligt bruk och beroende visar att:

- 91 procent av kvinnorna hade utsatts för olika former av våld från män
- nära hälften av kvinnorna hade varit utsatta för grovt våld
- 40 procent hade fått skador som krävt akutvård
- över hälften av kvinnorna hade erfarenheter av sexuell utsatthet

Läs mer om dessa studier och våldsutsatthet:

<https://www.uu.se/centrum/nck/kunskapsbank-om-vald/fakta-och-forskning-om-vald/missbruk-och-utsatthet-for-vald>

"Den farligaste diagnosen...det är att få begreppet missbruk inskrivet i journalen. För då ses all ohälsa i relation till det. Det spelar ingen roll när det händer och varför - från en sekund till en annan behandlas du helt annorlunda [av vården]."

Patient i primärvården

Våldsutsatthet och beroende

Personer som utsätts för våld av en partner har större risk att bli beroende av alkohol eller andra substanser jämfört med personer som inte är våldsutsatta.

Användning av alkohol eller andra droger kan vara ett sätt att stå ut med de traumatiska effekterna av misshandeln.

Andra kan tvingas till att använda droger av sin våldsutövande partner för att bli kontrollerad eller för att försvåra försök att söka hjälp.

Skadligt bruk som hinder för vård och stöd

Inom vården betraktas våldet ofta som en följd av det skadliga bruket, och personen behandlas då i första hand för sitt skadligt bruk. Detta trots att det tvärtom kan vara så att det skadliga bruket är en följd av våldet personen är utsatt för.

De flesta skyddade boenden tar inte emot personer som är beroende av alkohol eller droger.

Reflektion

Har du erfarenhet av att en person behandlats annorlunda på grund av skadligt bruk, beroende eller för att personen befinner sig i hemlöshet?

Fundera över tillfällen då du har hindrats eller valt att avstå att samtala om sexuellt våld med en person med skadligt bruk eller beroende. Vad har det berott på?

Vilka samband ser du mellan våldsutsatthet och beroende?

Komplext behov av vård och stöd

Bland personer med skadligt bruk, beroende, eller i hemlöshet är det vanligt med psykiatrisk och somatisk samsjuklighet, som följd av att de utsatts för sexuellt våld. Det kan vara svårt att söka hjälp och genomföra besök inom vården, t.ex. kan det vara svårt att genomföra ett tandläkarbesök pga trauma.

Utöver behov av adekvat vård behöver personer med skadligt bruk och beroende och personer som befinner sig i hemlöshet ofta stöd med försörjning, arbete eller sysselsättning eller stöd med att ta sig ur sin hemlöshet, vilket kräver ett etablerat samarbete med Socialtjänsten.

Misstro och rädsla mot vård och stöd

Personer med skadligt bruk och beroende som utsätts för sexuellt våld kan ha negativa erfarenheter av vård och stöd.

De kan även vara rädda för att deras skadliga bruk och beroende och eventuella drogrelaterade kriminalitet ska komma till myndigheternas kännedom om de söker vård eller polisanmäler.

För de personerna som är föräldrar kan det finnas en oro för att barnen ska tvångsomhändertas.

Lyhördhet inför personens situation och erfarenheter

Kunskap och förståelse för den unika personen skaffar du dig genom att vara lyhörd.

- Varje person och situation är unik
- Alla har olika erfarenheter

Skaffa dig kunskap om och förståelse för personen

Reflektion

Hur kan du anpassa samtalet till en person som upplever rädsla eller misstro inför ett samtal med dig?

Reflektera eller diskutera vad det kan innebära i praktiken att vara lyhörd inför personens situation och erfarenheter i ett samtal.

Hur kan jag upptäcka att personen är utsatt för sexuellt våld?

För att kunna erbjuda vård och stöd till personer utsatta för sexuellt våld måste våldet identifieras och benämnas.

Att bli trygg i att ställa frågan om våldsutsatthet kan vara avgörande för om den utsatta väljer att berätta eller ej.

Att träna tillsammans med kollegor skapar goda förutsättningar för att våga fråga.

Det finns bra kunskapsstöd och utbildningar som ger dig konkreta verktyg för ett samtal om sexuell våldsutsatthet:

[Utbildningsfilmer för vården om att ställa frågor om våld. Uppsala universitet](#)

Se även utbildningsmaterialet i slutet av presentationen.

Vad gör jag om en person varit utsatt för sexuellt våld?

Det är av stor vikt med ett professionellt omhändertagande och spårsäkring när du möter en person som har blivit utsatt för sexuellt våld, men även kvalificerad eftervård är väsentligt.

Här får du konkret stöd:

[Omhändertagande och spårsäkring efter sexuellt övergrepp, Uppsala universitet](#)

Se även utbildningsmaterialet i slutet av presentationen.

Reflektion

Har ni i er verksamhet rutiner för att upptäcka sexuellt våld?

Har ni rutiner för att omhänderta personer som har varit utsatta för sexuellt våld?

Har ni rutiner för orosanmälan för barn?

Här kan du lära dig mer

Utbildningar och kunskapsmaterial

- [Nationellt handlingsprogram för hälso- och sjukvårdens omhändertagande av offer för sexuella övergrepp, NCK](#)
- [Samlingssida om våld i nära relation, Kunskapsguiden.se](#)
- [Utbildningsfilmer för vården om att ställa frågor om våld. Uppsala universitet](#)
- [Om våldsutsatta kvinnor med missbruks- eller beroendeproblem, Kunskapsguiden.se](#)

Kontaktvägar

- [Omhändertagande och spårsäkring efter sexuellt övergrepp, Uppsala universitet](#)
- [Nationellt handlingsprogram för hälso- och sjukvårdens omhändertagande av offer för sexuella övergrepp, NCK](#)

